

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-21>

УДК 339.7

Марина ЛЕЩЕНКО

Черкаський державний технологічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-0210-9582>

e-mail: mari.leshchenko@gmail.com

Владислав ПАСЕНКО

Черкаський державний технологічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-7411-2625>

e-mail: pasenko_vlad@ukr.net

Тетяна САХНО

Черкаський державний технологічний університет

<https://orcid.org/0000-0003-3919-0377>

e-mail: t_sahno@ukr.net

СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ФІНАНСОВОМУ ПРОСТОРИ

У статті визначено сучасні детермінанти активізації іноземних інвестицій у міжнародному фінансовому просторі. Визначено, що потоки іноземних інвестицій стають основою формування єдиної системи відносин і нової конфігурації світової економіки. Проаналізовано динаміку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за групами країн світу та регіонами. Визначено особливості розподілу прямих іноземних інвестицій між приймаючими країнами з огляду на наслідки пандемії COVID-19. Внаслідок карантинних обмежень та заходів протидії наслідкам пандемії відбулось найнижче падіння показників ПІІ за останнє десятиліття. Азія стала єдиним регіоном, де було зафіксовано зростання обсягів потоків ПІІ в період пандемії. Виокремлено особливості відновлення показників ПІІ у пост-ковідному періоді та визначено нові ризики для стабільного розвитку міжнародної інвестиційної діяльності з огляду на війну в Україні та ряд нових потрясінь у світовому господарстві. За підсумками 2022 р. різко зросла кількість нових обмежувальних заходів міжнародної інвестиційної, діяльності, в основному через війну в Україні.

Ключові слова: іноземні інвестиції; динаміка; тенденції; розвинуті країни; країни, що розвиваються; регіональний розподіл; пандемії COVID-19; обмеження; ризики.

Maryna LESHCHENKO, Vladyslav PASENKO, Tetiana SAKHNO

Cherkasy State Technological University

MODERN DETERMINANTS OF FOREIGN INVESTMENT' ACTIVATION IN THE INTERNATIONAL FINANCE AREA

The article defines the modern determinants of foreign investments' activation in the international financial space. Foreign investments became a decisive driver for the formation of additional competitive advantages in the global capital market, ensuring the transfer of capital, knowledge, and technologies across borders. Foreign investment flows become the basis for forming a single system of relations and a new configuration of the world economy. The dynamics of foreign direct investment (FDI) by groups of countries and regions were analyzed. Over the past two decades, global FDI flows have grown rapidly, largely due to the intensification of investment activity in developing countries due to accelerating economic growth, increasing market potential, and using effective government policy tools to stimulate foreign investment. The specifics of the distribution of foreign direct investment between host countries have been determined in view of the consequences of the COVID-19 pandemic. The pandemic didn't affect the countries' ranking among the leaders in attracting and exporting FDI. Due to the export of FDI from Hong Kong (China) and Thailand, Asia became the only region where growth in FDI flows was recorded during the pandemic, and China became the largest investor in the world in 2020. As a result of quarantine restrictions and measures to counter the consequences of the pandemic, the lowest fall in FDI indicators over the last decade. The fact that the number of restrictive measures against foreign capital in 2022 increased sharply, mainly due to the war in Ukraine has been determined. Such procedures included sanctions against financial institutions; trade and transportation restriction measures; travel bans and asset freezes for hundreds of individuals and legal entities. The peculiarities of the recovery of FDI indicators in the post-Covid period are highlighted, and it is determined that in the near future, new risks may arise for the stable development of international investment activities in view of the war in Ukraine and a number of new shocks in the world economy.

Keywords: foreign investments; dynamics; trends; developed countries; developing countries; regional distribution; the COVID-19 pandemic; limitation; risks

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

В умовах глобалізації світового господарства, іноземні інвестиції є важливим інструментом активізації економічного зростання національних економік, що, крім того, стимулюють технологічний прогрес та інноваційний розвиток у приймаючих країнах. Іноземні інвестиції стали вирішальним рушієм формування додаткових конкурентних переваг на світовому ринку капіталів, забезпечуючи передачу капіталу, знань і технологій через кордони. Актуальність вивчення питань, пов'язаних з формуванням міжнародних інвестиційних потоків, тісно пов'язана з активізацією інвестиційної діяльності країн, що розвиваються, оскільки інвестори, на сьогодні, зацікавлені у пошуку нових можливостей для вкладання

капіталу та диверсифікують свої портфелі за межі традиційних ринків. Крім того, міжнародні потоки капіталів перебувають під впливом зміни геополітичної динаміки та нормативних рамок, що визначають напрями руху іноземних інвестицій.

Міжнародна інвестиційна діяльність, що є самостійною і особливо важливою сферою міжнародних економічних відносин, характеризується швидким зростанням, суттєво доповнює світовий товарообіг, сприяє економічному зростанню національних економік, підвищує їх конкурентоспроможність. Потоки іноземних інвестицій стають основою формування єдиної системи відносин і нової конфігурації світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед дослідників, котрі у своїх дослідженнях розглядали питання залучення та розподілу іноземних інвестицій у світовому господарстві, можна виділити наступних: Захарін С. [1], Кібальник Л. [9], Коваленко Ю. [2], Пересада А. [4], Поручник А. [5], Рогач О. [3, 6, 7], Філіпенко А. [3, 8] та ін. Незважаючи на значну кількість досліджень, ряд питань, зокрема вплив кризових явищ у світовій економіці на потоки іноземних інвестицій, зокрема пандемії COVID-19, потребують більш детального дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених питанню іноземних інвестицій, дослідження детермінантів їх формування та розподілу не втрачає актуальності з огляду на динаміку міжнародних інвестиційних процесів. Особливої уваги заслуговують особливості розподілу іноземних інвестицій між країнами світу з огляду на наслідки пандемії COVID-19 та поступове відновлення показників світового економічного розвитку. Визначення сучасних детермінантів формування та розподілу іноземних інвестицій у світовому господарстві надає можливість зацікавленим сторонам краще орієнтуватися в складному ландшафті міжнародного фінансового простору.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення сучасних детермінантів активізації іноземних інвестицій у міжнародному фінансовому просторі. Серед завдань дослідження, головними є такі як: визначити базові тенденції формування міжнародних інвестиційних потоків у світовому господарстві, дослідити наслідки впливу пандемії на міжнародну інвестиційну діяльність та розподіл іноземних інвестицій між країнами та регіонами світу, виокремити сучасні тенденції розподілу ПІІ між національними економіками, з огляду на поступове відновлення економічного зростання, починаючи з 2021 р.

Виклад основного матеріалу

У сучасній економіці іноземні інвестиції є важливим ресурсом для прискорення економічного розвитку та реалізації ефективних структурних зрушень для національних економік. Вагому роль у міжнародних потоках капіталів відіграють прямі іноземні інвестиції (ПІІ), є рушієм бізнес-активності у світовому господарстві, впливають на розвиток інфраструктури, соціальний прогрес, особливо в країнах, що розвиваються та менш розвинутих країнах світу. Країни світу ведуть гостру конкурентну боротьбу за іноземні інвестиції, а перевагу отримують ті, хто здатні запропонувати більш привабливі, стабільні й досконалі фінансові механізми регулювання руху інвестицій у межах визначеної національної фінансової та загальної економічної політики.

Міжнародне інвестування є самостійною і особливо важливою сферою міжнародних економічних відносин, що характеризується не тільки швидким зростанням і значним завершенням світової торгівлі, але й своїм внеском в економічне зростання національних економік і підвищення їх конкурентоспроможності [9].

За останні два десятиліття глобальні потоки ПІІ швидко зросли, що було зумовлено великою мірою активізацією інвестиційної діяльності у країнах, що розвиваються внаслідок прискорення темпів економічного зростання, нарощування ринкового потенціалу та використання ефективних інструментів державної політики стимулювання іноземних інвестицій. Вплив різноманітних факторів та тенденцій економічного розвитку виражається у динаміці показників міжнародної інвестиційної діяльності, показників ВВП, міжнародної торгівлі, інвестицій, доходів від них, тощо (табл. 1).

Різне скорочення потоків ПІІ у 2020 р., практично на 42% порівняно з попереднім роком, пов'язано з наслідками пандемії COVID-19, що призвело до фіксації найнижчого рівня показників ПІІ за останнє десятиліття. Карантинні заходи, обмеження на подорожі та економічна невизначеність призвели до скорочення транскордонної інвестиційної діяльності практично у всьому світовому господарстві. Пандемія COVID-19 стала глобальним викликом світовому порядку та стабільності, негативно вплинула на соціально-економічний розвиток національних економік, та, як наслідок, на стабільність глобальної економічної системи, продемонструвавши її вразливість до нових загроз. В результаті багато інвестиційних проєктів, запланованих на 2020-2021 рр., було відтерміновано або відмінено через прийняті обмежувальні заходи, невизначеність фінансових ринків та несприятливі очікування інвесторів.

Таблиця 1

Показники міжнародної інвестиційної діяльності, млрд дол. США (складено за даними [10])

Показники	2010	2016	2019	2020
Вхідні ПІІ	1409	1746	1540	999
Вихідні ПІІ	1505	1452	1314	740
Накопичені залучені ПІІ	20380	26728	36470	41354
Накопичені вкладені ПІІ	21130	26160	34571	39247
Дохід від залучених ПІІ	1377	1511	1953	1745
Дохід від вкладених ПІІ	1387	1376	1841	1802
Транскордонні злиття та поглинання	344	869	483	475
Обсяги продажів закордонних підрозділів	22574	37570	31228	-
Вартість активів закордонних підрозділів	78631	112833	8000	-
Експорт закордонних підрозділів	6320	6812	112111	-
Зайнятість на закордонних підрозділах (тис. осіб)	63043	82140	82360	-

За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (The United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)), обсяги загальносвітових потоків ПІІ за підсумками 2020 р. скоротились на 0,5 трлн. дол. США, що майже на 35 % менше за обсяги ПІІ у 2019 р. Падіння відбулось у всіх групах країн, з більшим нахилом у бік розвинутих країн, в яких падіння склало майже 58 % до позначки у 347 млрд дол. США, внаслідок скорочення внутрішньо-корпоративних фінансових потоків та корпоративної реструктуризації. Варто відзначити, що таке зниження було найбільшими, починаючи з 1996 р. (рис. 1).

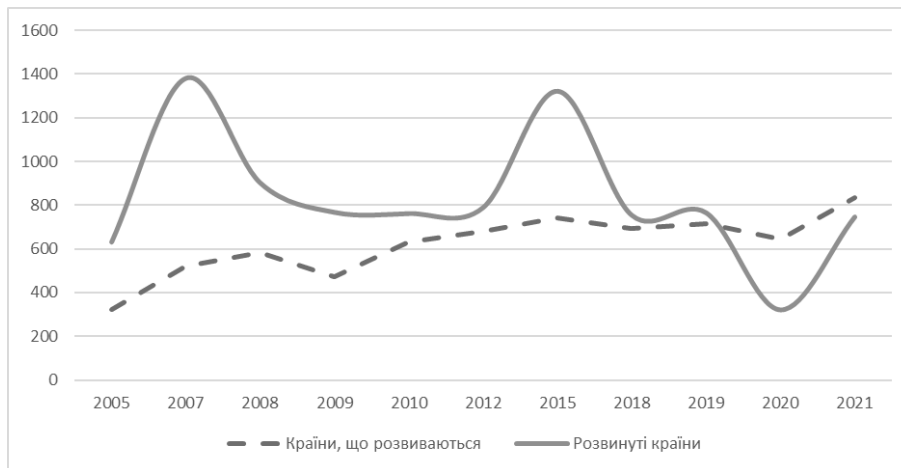

Рис. 1. Динаміка вхідних прямих іноземних інвестицій за групами країн, млрд дол. США, 2005-2021 рр. (складено за даними [11])

Разом з тим, слід відзначити, що у країнах, що розвиваються обсяги ПІІ скоротились лише на 8 %, більшою мірою завдяки стійкості потоків в Азіатському регіоні. За рахунок вивозу ПІІ з Гонконгу (Китай) та Таїланду, Азія стала єдиним регіоном, де було зафіксовано зростання обсягів потоків ПІІ, а Китай став найбільшим інвестором у світі за підсумками 2020 р. з обсягом ПІІ 133 млрд дол. США проти 137 млрд дол. США у 2019 р. [12].

Зауважимо, що в цілому, пандемія не вплинула на рейтинг країн серед лідерів у залученні та вивозу ПІІ. Так, до коронакризи, у 2018 р. серед лідерів-інвесторів ПІІ були Японія (143 млрд дол. США), Китай (130 млрд дол. США), Франція (102 млрд дол. США), Гонконг (Китай) (85 млрд дол. США), Німеччина (87 млрд дол. США), а за показниками залучення ПІІ лідерами були США (252 млрд дол. США), Китай (139 млрд дол. США), Гонконг (Китай) (116 млрд дол. США), Сінгапур (78 млрд дол. США) та Нідерланди (млрд дол. США). За результатами 2021 р. серед головних інвесторів у світі залишилися США (403 млрд дол. США), Німеччина (152 млрд дол. США), Японія (147 млрд дол. США), Китай (145 млрд дол. США), Великобританія (108 млрд дол. США), а до країн-лідерів у залученні ПІІ увійшли США (367 млрд дол. США), Китай (181 млрд дол. США), Гонконг (Китай) (141 млрд дол. США), Сінгапур (99 млрд дол. США) та Канада (60 млрд дол. США). Тобто Китай та США не втратили лідируючих позицій на світовому інвестиційному ринку.

Варто відзначити, що загальні обсяги ПІІ за підсумками 2021 р. склали 58 трлн дол. США, що на 64 % більше у порівнянні з виключно низьким рівнем 2020 року. Відновлення продемонструвало значний імпульс завдяки швидкому зростанню ринків злиттів та поглинань і міжнародного проектного фінансування через сприятливі умови фінансування та ефективні програми пільг для розвитку інфраструктури. Обсяги залучених ПІІ в країни, що розвиваються відновлювались дещо повільніше, ніж приплив ПІІ в розвинені регіони. За показниками 2021 р., в порівнянні з попереднім роком, обсяги залучених ПІІ до країн, що розвиваються зросли на 30% та сягнули позначки 837 млрд дол. США. Збільшення відбулося, в основному,

завдяки високим показникам економічного зростання в Азії, частковому відновленню в Латинській Америці та Карибському басейні та підйому в Африці. Частка країн у глобальних потоках залишалася трохи вище 50 % (рис. 2).

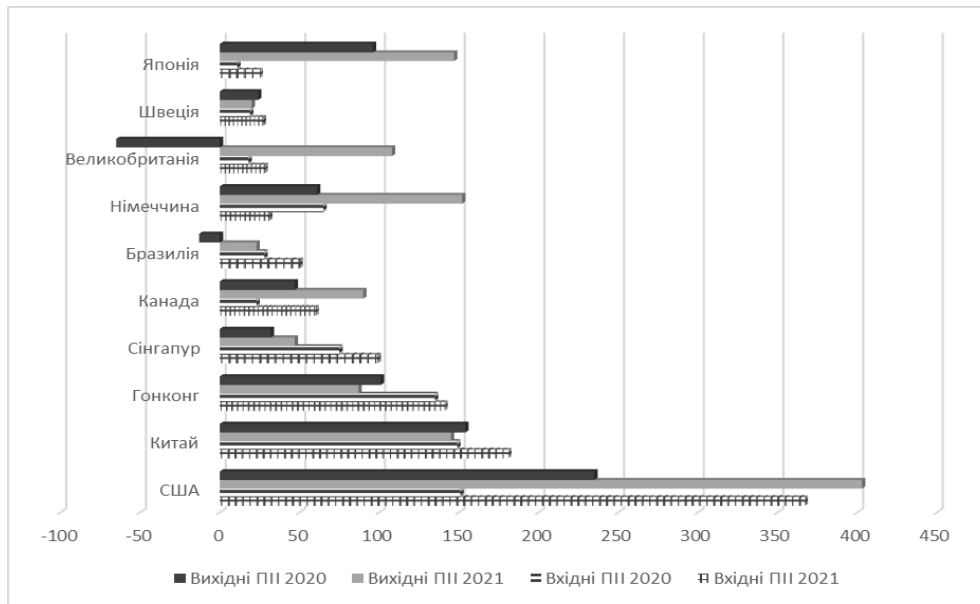

Рис. 2. Обсяги вхідних та вихідних ПІІ за країнами світу, 2020 р. та 2021 р., млрд дол. США (складено за даними [13])

Приплив ПІІ до країн Африки у 2021 році досягнув 83 млрд дол. США в порівнянні з 39 млрд дол. США за даними 2020 року. У більшості реципієнтів спостерігалось помірне зростання ПІІ. У країнах Азії, незважаючи на кілька хвиль COVID-19, ПІІ продемонстрували зростання вже третій рік поспіль до рекордно високого рівня, досягнувши 619 млрд дол. США.

Варто відзначити, що у Латинській Америці та Карибському басейні ПІІ зросли на 56% до 134 млрд дол. США. У більшості країн спостерігалось зростання обсягу залучених ПІІ, і лише в деяких країнах відбувалося подальше зниження обсягів інвестицій. Приплив ПІІ до країн із структурно слабкою, вразливою та малою економікою становив 15% та 39 млрд дол. США у вартісному вираженні. Приплив капіталу у найменш розвинені країни, які не мають виходу до моря і малі острівні держави, що розвиваються у 2021 році в сукупності становив лише 2,5 % загальносвітового обсягу порівняно з 3,5 % у 2020 році.

Розвинені країни здебільшого запровадили чи посилили свої режими перевірки інвестиційних проєктів за участі іноземних інвесторів на основі критеріїв національної безпеки чи розширили тимчасові режими, прийняті під час пандемії, для захисту стратегічних підприємств від іноземних поглинань. У результаті, загальна кількість країн, які вимагали перевірку ПІІ на відповідність вимог національної безпеки, досягла 36; їх частка у 2021 р. склала 63 % глобального припливу ПІІ та 70 % їх загального обсягу (порівняно з 52 % та 67 % відповідно у 2020 р.). Натомість, країни, що розвиваються, продовжували вживати заходів щодо лібералізації, заохочення або спрощення процедур інвестицій, підтверджуючи важливість ПІІ у їх стратегіях економічного підйому. В цілому ж, міжнародні угоди та міжнародне проєктне фінансування визначили позитивну динаміку розвитку інвестиційних процесів, чому сприяли м'які умови фінансування та стимули для інфраструктури.

Слід відзначити, що у першому кварталі 2022 року різко зросла кількість нових заходів інвестиційної політики (75 процедур, що стало новим рекордом запроваджених заходів за один квартал), в основному через війну в Україні. На санкції та контрсанкції, що стосуються ввезення та вивезення ПІІ в росії, білорусі та непідконтрольних уряду областях на сході України, припадає 70 % усіх заходів, вжитих у першому кварталі 2022 року. Вони включали прямі заборони чи обмеження на ПІІ, а також заходи, що впливають на широкий спектр іноземних угод та, побічно, на інвестиційну діяльність. До таких процедур належали санкції проти фінансових установ, заходи обмеження торгівлі та перевезень, заборони на поїздки та заморожування активів сотень фізичних та юридичних осіб. Наслідки війни в Україні, одночасно з іншими кризами – продовольчою, паливною та фінансовою, поряд з пандемією COVID-19, кліматичними потрясіннями, посилюють прояви нестабільності, в тому числі у фінансовому секторі та особливо в країнах, що розвиваються. Тому, подальше відновлення показників ПІІ може бути під загрозою негативної дії з боку зазначених обставин.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

В результаті проведеного аналізу можна відзначити, що ПІІ є важливим індикатором стабільності світової економічної системи, адже будь-які потрясіння чи прояви нестабільності у світовому господарстві неминуче позначаються на обсягах та напрямках іноземних інвестицій. Слід відзначити, що протягом

останнього десятиліття розподіл іноземних інвестицій між групами країн не зазнав значних змін – лідерами серед інвесторів залишаються розвинуті країни, а країни, що розвиваються значно активніше долучаються до міжнародної інвестиційної діяльності. Варто відзначити, що країни Азії демонструють відносно стабільні показники у залученні іноземних інвестицій, що підкреслює економічну стійкість регіону.

В сучасних умовах одночасного відновлення після пандемії COVID-19 та загострення економічної та геополітичної ситуації внаслідок війни в Україні, подальша реалізація запланованих інвестиційних проєктів може бути обумовлена підвищенням ризику серед інвесторів, утримуючи їх від довгострокових інвестиційних зобов'язань у постраждалих регіонах. Це може призвести до скорочення потоків прямих іноземних інвестицій та уповільнення економічної активності. Негативні фактори міжнародного інвестиційного середовища можуть збільшити волатильність ринку, змушуючи інвесторів бути обережними у рішеннях щодо транскордонних інвестицій. Крім того, швидкі зміни політики, торговельні обмеження та посилення державного втручання в економіку можуть створити непередбачуване інвестиційне середовище, впливаючи на потоки ПІІ у найближчій перспективі.

Отже, варто підкреслити, що питання формування потоків іноземних інвестицій та їх світового розподілу потребують подальшого дослідження з огляду на подальші прояви нестабільності розвитку світової економіки. Тому, на сьогодні, ті країни, що швидше можуть адаптуватися до нових змін у глобальному просторі отримують вагомі конкурентні переваги. Крім того, сучасні виклики, пов'язані з російсько-українською війною, можуть призвести до нових трансформацій соціально-економічних систем та викликів для міжнародного фінансового простору загалом, та іноземних інвестицій, зокрема, що є перспективою подальших досліджень.

Література

1. Захарін С. Стратегія підвищення інвестиційної привабливості економіки України для іноземного капіталу / С. Захарін // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 87–94.
2. Коваленко Ю. Прямі іноземні інвестиції: національний та міжнародний аспект / Ю.М. Коваленко, Т.О. Мельничук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2014. – № 1. – С. 112–120.
3. Міжнародні фінанси / [О. І. Рогач, А. С. Філіпенко, Т. С. Шемет та ін. ; за ред. О.І. Рогача]. – Київ : "Либідь", 2003. – 784 с.
4. Пересада А. Управління інвестиційним процесом : [монографія] / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
5. Поручник А. Інституціональне забезпечення міжнародного інвестування: національні особливості / А.М. Поручник, С.Г. Поручник // Стратегія розвитку України. – 2017. – № 1. – С. 34–39. – URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sru_2017_1_10.pdf
6. Рогач О. І. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій / О. І. Рогач. – К. : Либідь, 2005. – 720 с.
7. Рогач О. Транснаціоналізація світової економіки: переосмислення парадигми / О.І. Рогач // Економіка та Управління. – 2014. – № 1. – С. 5–12.
8. Філіпенко А. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності : монографія / А. Філіпенко. – К. : Знання, 2004. – 303 с.
9. Kibalnyk, L., Leshchenko, M., Feshchenko, O., & Wang, H. (2021). Foreign direct investment trends: an analysis of the structure and dynamics in the context of globalization. In SHS Web of Conferences (Vol. 107). EDP Sciences.
10. The UNCTAD. World Investment Report Series. URL: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report>
11. United Nations Conference on Trade and Development. UNCTADstat URL: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en
12. World Investment Report 2021. Investing in Sustainable Recovery. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf
13. World Investment Report 2022. International tax reforms and sustainable investment – Overview. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2022_overview_en.pdf

References

1. Zakharin S. Stratehiia pidvyshchennia investytsiinoi pryvablyvosti ekonomiky Ukrainy dlia inozemnoho kapitalu / S. Zakharin // Finansy Ukrainy. – 2000. – № 12. – S. 87–94.
2. Kovalenko Yu. Priami inozemni investytsii: natsionalnyi ta mizhnarodnyi aspekt / Yu.M. Kovalenko, T.O. Melnichuk // Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy. – 2014. – № 1. – S. 112–120.
3. Mizhnarodni finansy / [O. I. Rohach, A. S. Filipenko, T. S. Shemet ta in. ; za red. O.I. Rohacha]. – Kyiv : "Lybid", 2003. – 784 s.
4. Peresada A. Upravlinnia investytsiinym protsesom : [monohrafiia] / A. A. Peresada. – K. : Libra, 2002. – 472 s.

5. Poruchnyk A. Instytutsionalne zabezpechennia mizhnarodnoho investuvannia: natsionalni osoblyvosti / A.M. Poruchnyk, S.H. Poruchnyk // *Stratehiia rozvytku Ukrainy*. – 2017. – № 1. – S. 34–39. – URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sru_2017_1_10.pdf
6. Rohach O. I. Mizhnarodni investytsii: Teoriia ta praktyka biznesu trnsnatsionalnykh korporatsii / O. I. Rohach. – K. : Lybid, 2005. – 720 s.
7. Rohach O. Transnatsionalizatsiia svitovoi ekonomiky: pereosmyslennia paradyhmy / O.I. Rohach // *Ekonomika ta Upravlinnia*. – 2014. – № 1. – S. 5–12.
8. Filipenko A. Mizhnarodni intehratsiini protsesy suchasnosti : monohrafiia / A. Filipenko. – K. : Znannia, 2004. – 303 s.
9. Kibalnyk, L., Leshchenko, M., Feshchenko, O., & Wang, H. (2021). Foreign direct investment trends: an analysis of the structure and dynamics in the context of globalization. In *SHS Web of Conferences* (Vol. 107). EDP Sciences.
10. The UNCTAD. World Investment Report Series. URL: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report>
11. United Nations Conference on Trade and Development. UNCTADstat URL: https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en
12. World Investment Report 2021. Investing in Sustainable Recovery. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf
13. World Investment Report 2022. International tax reforms and sustainable investment – Overview. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2022_overview_en.pdf